

УДК 378.14+001.891.5:004(045)

Олег Суховірський

ВИКОРИСТАННЯ ЗАСОБІВ МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ В ПРОЦЕСІ ПОШУКУ ІНФОРМАЦІЇ ДЛЯ СТУДЕНТСЬКИХ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ З ПЕДАГОГІКИ

В статті розглянуто шляхи пошуку інформації для студентських наукових робіт з педагогіки за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій (пошук на сайтах Національної бібліотеки ім. Вернадського, Академії педагогічних наук України, національних бібліотек інших країн, інтернет-книгарень, Міністерства освіти і науки України; шкіль, ВНЗ; методичних об'єднань, електронних видань, сервісу Google Scholar тощо). Запропоновано практичні рекомендації до відбору наукових джерел у мережі Інтернет. Вказано переваги та недоліки використання загальнодоступної наукової інформації з електронних джерел.

Ключові слова: інтернет, наукове дослідження, дипломна робота, пошук інформації.

В 60-х роках ХХ століття футурологи, філософи та фантасти почали описувати нове явище, яке пов'язане з прискоренням накопичення інформації, котру виробляє і з якою працює людство. Л. Свіні вказує, що у 1964 р. у «Нью-Йорк Таймс» термін «інформаційний вибух», названо таким, що «широко обговорюється» [7] і означає він постійне збільшення швидкості та загальних обсягів публікацій. Автор цього дослідження вважає, що вперше цей термін вжито у 1961 році. Пізніше кількість наукових журналів та публікацій у них почала зменшуватися. Найімовірніше обсяг наукових видань досяг певного насичення та став більш упорядкованим. Страх перед інформаційним вибухом виявився дещо перебільшеним. І головною причиною стало не насичення інформаційного поля, а розвиток засобів накопичення, обробки, передачі інформації. Найважливішу роль при цьому відіграють комп'ютерна техніка та мережі і, зокрема, Інтернет. Сучасні засоби роблять доступ до інформації швидким, надійним, зручним та дешевим. Сама ж процедура пошуку наукової інформації для студентських досліджень потребує докладного опису.

Підготовка студентів до здійснення наукових досліджень відбувається при вивченні навчальної дисципліни «Основи наукових досліджень». У підручниках з цього предмету основну увагу приділено вивченню методології наукових досліджень, описові його етапів, організації експериментальної роботи, оформленню результатів тощо. Вивчення джерел наукової інформації, зокрема й інтернет-засобів,

відбувається побіжно. Наприклад, у підручнику В. С. Ростовського в розділі «Інформаційна база наукових досліджень і методика відбору матеріалів» лише 3 сторінки присвячено загальному описові джерел інформації, а далі наведена методика роботи з літературними джерелами [5]. У навчальному посібнику В. І. Романчикова в параграфі «Тема 4. Інформаційне забезпечення наукових досліджень» (17 сторінок) містяться дефініції, з проблеми обробки інформації (класифікація та зміст інформаційного забезпечення наукових досліджень, види інформації тощо) [4]. Цей посібник має довідковий характер і практична складова у ньому відсутня. Досить докладно описано методологію наукового пошуку та вимоги до оформлення наукових робіт у посібнику В. В. Ковальчука [1]. У цьому виданні також відсутні матеріали щодо пошуку наукової інформації. Той самий підхід використано й О. В. Колесниковим, в посібнику якого більша частина матеріалів присвячена методам теоретичних та експериментальних досліджень, а проблематика пошукового етапу наукової роботи не розглянута [2].

С. М. Соловійов навчальний посібник присвячує переважно висвітленню питань організації педагогічного експерименту та математичним основам аналізу отриманих даних [6]. Можливо автор не ставив собі за завдання опис процесів пошуку та відбору наукових джерел, проте цей факт ще раз підкреслює відсутність уваги до проблеми використання інтернет-засобів для пошуку наукової інформації.

Як бачимо, загальною ознакою посібників з «Основ наукових досліджень» є докладний опис методології наукових робіт. Безумовно, такий напрям вкрай важливий, проте відчувається велика потреба у практичних рекомендаціях щодо проведення наукового пошуку, зокрема й у відборі літературних джерел за допомогою сучасних інформаційно-комунікаційних технологій.

Метою статті є визначення шляхів пошуку інформації для студентських науково-дослідницьких робіт з педагогіки та формулювання практичних рекомендацій з використання засобів мережі Інтернет для цього.

Будь-яке педагогічне дослідження має розпочинатися з пошуку інформації. Сучасні інтернет-засоби дозволяють зменшити витрати часу та отримати доступ до великої кількості наукових джерел. Для цього варто скористатися сайтом Національної бібліотеки ім. Вернадського (www.nbuv.gov.ua), на якому у розділі «Електронний каталог» – «Розширений пошук» можна знайти автореферати за певними критеріями. Після виконання запиту система видає результат у вигляді переліку авторефератів, які відповідають вказаним критеріям. Користувач на цьому сайті отримує не лише анотацію автореферату, а й має змогу переглянути його повний текст. У вступі вказується перелік науковців, котрі займалися проблемою. Це одразу може спрямувати подальші наукові розвідки,

звузити коло джерел та допоможе викристалізувати основні напрями розвитку сучасної наукової думки з певного питання. Матеріал, викладений в основному тексті автореферату та висновках, також дає великий обсяг інформації, який можна використати при написанні вступу до власного наукового дослідження та в аналізі сучасного стану розробки обраної проблеми. На знайдений автореферат можна посилатися та додавати його до списку використаних джерел. Аналіз отриманої інформації дозволить зробити висновок про необхідність вивчення дисертації цього автора, а також його основних праць (список яких вказується у самому авторефераті).

Як відомо, теми кандидатських та докторських дисертацій повинні координуватися у міжвідомчій раді з координації. На сайті Національної академії педагогічних наук України (www.apsu.org.ua) у розділі «Міжвідомча рада з координації» – «Протоколи засідань» опубліковані документи, в яких вказано прізвища авторів та теми закоординованих робіт. Переглянувши знайдені документи, або скориставшись пошуковими сервісами, можна знайти схожі теми та прізвища тих, хто проводить ці дослідження. Таким чином можна побачити майбутнє педагогічної науки – назви дисертацій, які будуть захищені протягом наступних кількох років.

Сучасні бібліотеки намагаються представляти деякі свої ресурси у мережі Інтернет. Повна інформація при цьому не публікується, оскільки може порушувати закон про авторське право, але можна скористатися картотеками, анотаціями тощо. На сайті Національної бібліотеки ім. Вернадського в розділі «Національні бібліотеки» (<http://www.nbuv.gov.ua/portal/libweb.html>) наведено великий список бібліотек різних країн. Адреси деяких світових електронних бібліотек представлені там саме у розділі «Електронні бібліотеки» (<http://www.nbuv.gov.ua/portal/books.html>).

Купівля наукової літератури може відбуватися за допомогою інтернет-крамниць. Це спрощує пошук рідкісних джерел, в деяких випадках здешевлює книгу. Але, як правило, такі сайти надають лише коротку інформацію про книгу, що не дозволяє зробити адекватний висновок про її корисність. Інформацію, отриману в цих книгарнях (навіть за анотаціями до книг) можна використати для формування списку джерел дослідження та списку використаної літератури.

Наведемо короткий перелік українських інтернет-книгарень:

- «Бамбук». (<http://shop.bambook.com/scripts/page1.startup1?v=1>).
- «Книгарня Є». (<http://www.book-ye.com/>).
- «Петровка.УА». (<http://petrovka.ua/>).
- «FOLIO». (<http://www.bookpost.com.ua/>).
- «Книгарня видавців». (<http://knygarnia.com.ua/cgi-bin/webshop/index.pl>).
- «Центр навчальної літератури». (<http://www.cul.com.ua/>).

Для пошуку інформації з теми дипломного дослідження варто використати різноманітні спеціалізовані сайти: сайт Міністерства освіти і

науки України (www.mon.gov.ua); сайти шкіл, ВНЗ; форуми педагогів, науковців, методистів; сайти методичних об'єднань; сайти електронних видань та електронних версій друкованих видань (зокрема фахових).

Пошук законів, наказів, різноманітної документації державних інституцій можна здійснювати за допомогою спеціалізованих інформаційно-пошукових систем: НАУ-онлайн (www.nau.kiev.ua) або сайту Верховної ради України (www.rada.gov.ua).

Нещодавно відомий сервіс «Google Scholar» почав надавати послуги українською мовою, отримавши назву «Google Академія». Як зазначають розробники: «Google Академія дозволяє легко здійснювати розширений пошук академічної літератури. З одного місця можна здійснювати пошук серед багатьох дисциплін та джерел, включаючи рецензовані статті, дисертації, книги, анотації та статті академічних видань, а також професійні асоціації, сховища попередніх варіантів робіт, вищі навчальні заклади та освітні організації. «Google Академія» дозволяє знайти дослідження, яке найбільш відповідає вашому запиту, серед великої кількості академічних дослідницьких робіт» [3]. Зокрема, база електронних версій авторефератів Національної бібліотеки імені В. І. Вернадського також проіндексована цим сервісом. «Google Академія» використовує традиційний для Google синтаксис пошукових запитів, розширюючи його додатковими можливостями. Наприклад, на запит «автор: Н. Г. Ничкало» буде видано список статей, посібників, монографій, опублікованих Н. Г. Ничкало. Досить корисним є введення індексу цитування для публікацій. У точних науках такий індекс запропонований у 1955 р. Юджином Гарфілдом (Eugene Garfield) та реалізований у 1960 р. Інститутом наукової інформації (Institute for Scientific Information) [8]. Пізніше цю ідею взяли на озброєння інші установи, а з 2006 р. аналогічну розробку впровадив Google Scholar. Цей індекс вказує кількість посилань на певну статтю та дозволяє ранжувати публікації за популярністю. Недоліком цього сервісу є відсутність повної інформації щодо переліку наукових джерел, які аналізуються, частоти їх оновлення та потрапляння до списку наукових суто публіцистичних видань.

Інтернет-джерела мають низку недоліків. Зокрема, інформація, опублікована у них, може бути не завжди точною та правильною. Помилки внесені операторами, застаріла інформація, свідоме викривлення фактів – все це може спотворити результати дослідження.

Існує проблема достовірності інформації, отриманої з ненадійних джерел. Численні блоги, комерційні сайти, портали ентузіастів не несуть відповідальності за публікації, тому можуть не приділяти достатньої уваги перевірці фактів, що значно знижує їх достовірність. Це, в свою чергу, може призвести до повторення науковцями чужих помилок. Інформація, помилково потрапивши в одне з видань, входить у науковий обіг та певний час може публікуватися з посиланнями на джерела у різних журналах, авторефератах, дисертаціях, статтях тощо.

Великою проблемою сучасного Інтернету є значні обсяги плагіату. Зручність, швидкість та доступність копіювання і поширення інформації подекуди призводять до появи псевдонаукових статей, у яких відсутній авторський текст. Сучасні інформаційні системи дозволяють аналізувати тексти та робити висновки про їх оригінальність і визначати список джерел, у яких опубліковані схожі або однакові уривки. Наприклад, на сайті «Антиплагіат» (www.antiplagiat.ru) можна після реєстрації визначати ступінь оригінальності власних текстів. За схожим принципом працює, наприклад, програма Advego Plagiatus, яка проводить аналіз по базі інтернет-джерел. У деяких вищих навчальних закладах вводять аналогічні системи для аналізу студентських робіт. Зазначимо, що такі програми не дають експертний висновок про оригінальність чи плагіат, вони лише вказують на збіги фрагментів тексту.

Інтернет надзвичайно потужне та об'ємне джерело інформації. Сучасні засоби дозволяють студенту при підготовці наукового дослідження швидко та зручно отримати велику кількість наукової інформації, проаналізувати її, обрати шляхи для подальшого наукового пошуку. Проте, це лише інструмент, а автор роботи є творчою особистістю зі своїми поглядами на дослідження. Саме автор визначає етапи роботи, її зміст та несе відповідальність за неї.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ковальчук В. В. Основи наукових досліджень : навч. посіб. / В. В. Ковальчук, Л. М. Моїсєєв. – [2-е вид., перероб. і доп.]. – К. : Професіонал, 2004. – 208 с.
2. Колесников О. В. Основи наукових досліджень : навч. посіб. / О. В. Колесников – [2-е вид. випр. та доп.]. – К. : Центр учбової літератури, 2011. – 144 с.
3. Про Google Академію [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://scholar.google.com.ua/intl/uk/scholar/about.html>. – Назва з екрану.
4. Романчиков В. І. Основи наукових досліджень : навч. посіб. / В. І. Романчиков. – К. : Центр учбової літератури, 2007. – 256 с.
5. Ростовський В. С. Основи наукових досліджень і технічної творчості : підруч. [для студ. вищ. навч. закл.] / В. С. Ростовський, Н. В. Дібрівська. – К. : Центр учбової літератури, 2009. – 96 с.
6. Соловійов С. М. Основи наукових досліджень : навч. посіб. / С. М. Соловійов. – К. : Центр учбової літератури, 2007. – 175 с.
7. Sweeney L. Information Explosion [Електронний ресурс] / L. Sweeney. – Режим доступу: <http://privacy.cs.cmu.edu/people/sweeney/explosion.html>. – Назва з екрану.
8. Who We Are and How We Got Here: A Quick History of Web of Knowledge [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://wokinfo.com/about/howweare/>. – Назва з екрану.